

Mariusz Fierek, Bogusława Karpińska-Głowacka

Wydział Nauk Społecznych, Gdańska Szkoła Wyższa

Reakcje na wynik brytyjskiego referendum w sprawie art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej

Wstęp

Referendum to jedna z instytucji demokracji bezpośredniej, która znana jest w większości państw europejskich.

Jej istotą „było — i jest do dzisiaj — bezpośrednie podejmowanie decyzji przez osoby uprawnione, zbiorowy podmiot suwerenności (naród, lud) w drodze głosowania”.

Bez wątpienia najbogatsze doświadczenie w przeprowadzaniu referendum ma Szwajcaria. W pozostałych krajach europejskich, w których istnieją regulacje prawne odnoszące się do referendum krajowego, częstotliwość jego stosowania jest zróżnicowana¹.

W ostatnich latach, w obliczu kryzysu finansów publicznych w niektórych państwach strefy euro, który zachwiał stabilnością tej strefy jako całości, „karierę” zrobiło pojęcie *Grexitu*, wokół którego prawnicy poszukiwali procedury opuszczenia strefy euro przez państwo członkowskie Unii Europejskiej należące do tej strefy.

W tym kontekście nawiązywano również do art. 50 *Traktatu o Unii Europejskiej*, który określa procedurę dobrowolnego wyjścia z całej Unii Europejskiej.

W świetle wyników referendum, przeprowadzonego w Zjednoczonym Królestwie 23 czerwca 2016 r. w sprawie wystąpienia tego państwa z Unii Europejskiej (tzw. *Brexitu*), w którym — przy frekwencji 72,2% — 51,89% biorących udział opowiedziało się za wystąpieniem z Unii Europejskiej, przy sprzeciwie 48,11%, procedura określona w art. 50 *Traktatu o Unii Europejskiej* nabrała realnego znaczenia.

Zarazem coraz bardziej widoczne stają się luki i brak precyzji postanowień tego artykułu. Spełniają się obawy wyrażane wcześniej, że skoncentrowanie się w postanowieniach art. 50 *Traktatu o Unii Europejskiej* na proceduralnych aspektach wystąpienia z Unii Europejskiej, przy braku odwołania do warunków merytorycznych, może skłaniać państwa do pochopnych decyzji, motywowanych jedynie przyczynami

¹ J. Węgrzyn, *Referendum w sprawie wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej*, (w:) O. Hałub, M. Jabłoński, M. Radajewski (red.), *Instytucje demokracji bezpośredniej w praktyce*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2016, s. 109.

wewnątrzpolitycznymi, a nawet do nadużywania tej procedury w celu wywarcia presji na inne państwa członkowskie Unii Europejskiej².

Referendum w sprawie wystąpienia z Unii Europejskiej przeprowadzone 23 czerwca 2016 r. w Zjednoczonym Królestwie wstrząsnęło Europą i Unią Europejską.

Pomimo licznych sygnałów stanowiło ono zaskoczenie dla państw członkowskich i instytucji unijnych³.

Brexit z perspektywy Paryża

O ewentualnym wyjściu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej francuscy politycy wypowiadali się podobnie jak w innych stolicach Europy — *Brexit* przyniosłby katastrofalne skutki wszystkim państwom Starego Kontynentu i osłabiłby siłę oddziaływania zarówno Zjednoczonego Królestwa, jak i Unii Europejskiej w świecie.

Równolegle pojawiały się także inne głosy. Umniejszały one negatywny wpływ *Brexitu* i dostrzegały w nim szansę na zdynamizowanie procesu integracji europejskiej, a nawet na zwiększenie znaczenia Francji w Europie⁴.

Po brytyjskiej decyzji o *Brexicie*, Francja konsekwentnie opowiada się za możliwie jak najszybszym wyjściem Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej.

Dostęp Londynu do jednolitego rynku europejskiego Francuzi warunkują pozostawieniem w mocy możliwości swobodnego przepływu osób, towarów, kapitału i usług.

Francja, która od początku nadaje ton integracji państw na Starym Kontynencie, występuje w roli obrońcy europejskich wartości, uznając, że negocjowanie ich powinno wiązać się z określonymi konsekwencjami politycznymi i gospodarczymi. W Paryżu decyzję o *Brexicie* określa się z:

- jednej strony jako bolesną i nieodwracalną,
- drugiej — jako szansę na przekształcenie Unii Europejskiej zgodnie z francuską wizją integracji, m.in. w dziedzinie polityki bezpieczeństwa i obrony oraz w strefie euro.

Referendum w sprawie *Brexitu* było dla prezydenta François Hollande'a możliwością zademonstrowania jego wizji pogłębienia integracji Unii Europejskiej jeszcze przed przypadającymi na 2017 r. wyborami prezydenckimi.

Podobnie jak inni przedstawiciele rządzącej Partii Socjalistycznej, próbuje on odróżnić się od centroprawicowych Republikanów i eurosceptycznego Frontu Narodowego, przyjmując twarde stanowisko wobec Wielkiej Brytanii i domagając się szybkiego wszczęcia procedury wystąpienia tego państwa z Unii Europejskiej. Socjaliści upatrują w *Brexicie* szansę na zdynamizowanie procesu integracji europejskiej⁵.

²J. Barcz, *Brexit — w sprawie interpretacji postanowień art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej*, (w:) *Europejski Przegląd Sądowy* nr 12, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 4.

³E. Suwara, *Wyzwania prawno-proceduralne dla Unii Europejskiej związane z BREXIT-em*, (w:) *Europejski Przegląd Sądowy* nr 9, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 17.

⁴J. Kubera, *Nie za wszelką cenę? Francuskie opinie na temat możliwości Brexitu*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 247, s. 1.

⁵*Idem*, *Francja na temat realizacji Brexitu*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 275, s. 1.

Brexit z perspektywy Berlina

Zwycięstwo zwolenników *Brexitu* wywołało silną reakcję w Niemczech, gdzie wywiązała się debata na temat przyczyn decyzji Brytyjczyków, procedury wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej oraz konsekwencji *Brexitu*.

Przedstawiciele najważniejszych partii politycznych uznali wynik brytyjskiego referendum za niekorzystny zarówno dla Unii Europejskiej, jak i Niemiec.

Kancelarz Angela Merkel określiła rezultat referendum jako „cios dla Europy”. W ten sam sposób wypowiedział się minister spraw zagranicznych Frank Walter Steinmeier (SPD).

Następnie jednak stanowiska A. Merkel i F.W. Steinmeiera zaczęły się rozchodzić. W dyskusji wyłoniły się dwa punkty sporne pomiędzy partiami koalicji rządzącej CDU/CSU i SPD.

Dotyczą one sposobu prowadzenia negocjacji w sprawie dalszych stosunków Unia Europejska — Wielka Brytania oraz kierunku, w jakim powinna rozwijać się Unia Europejska:

- przedstawiciele CDU/CSU opowiadają się za spokojnym i rozważnym przeprowadzeniem negocjacji z Wielką Brytanią w sprawie jej przyszłych stosunków z Unią Europejską,
- socjaldemokraci naciskają na jak najszybsze uruchomienie procedury *Brexitu* (art. 50 *Traktatu o Unii Europejskiej*) przez rząd w Londynie i twarde negocjacje ze strony Unii Europejskiej⁶.

Brexit z perspektywy Waszyngtonu

Wyniki referendum w Wielkiej Brytanii, przesądzające o jej wyjściu z Unii Europejskiej, wywołały szok w Europie, co zresztą nie dziwi. Stawką jest przyszłość całej Unii Europejskiej.

Rysowane są czarne scenariusze, w których kreśli się efekt domina oraz przepowiada rozpad Unii Europejskiej. Okazuje się, że podobne reakcje zwycięstwo zwolenników *Brexitu* wywołało w Stanach Zjednoczonych.

Liczba komentarzy i analiz, jakie pojawiły się w Ameryce po brytyjskim referendum, potwierdza, że kondycja i perspektywy Unii Europejskiej stanowią ważny czynnik amerykańskiej strategii globalnej.

W interesie USA od dawna pozostaje to, aby Europa zaprezentowała się jako ważny i skuteczny aktor na scenie międzynarodowej.

Zwłaszcza administracja Baracka Obamy liczyła na silniejsze wsparcie wspólnoty europejskiej w rozwiązywaniu problemów globalnych i reagowaniu na bieżące wyzwania.

Troska o sytuację Unii Europejskiej była jednym z powodów wizyty prezydenta B. Obamy na Wyspach Brytyjskich, krótko przed referendum, w maju 2016 r. i jego gorących apeli o pozostanie Zjednoczonego Królestwa w zjednoczonej Europie.

⁶T. Morozowski, *Niemcy wobec Brexitu — „twardy rdzeń” czy „Unia 27”?*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 257, s. 1.

Argumenty amerykańskiego prezydenta, że ewentualny *Brexit* wpłynie na relacje handlowe i gospodarcze między USA a Wielką Brytanią, miały zaważyć na wyniku referendum, przesądając o pozostaniu Brytyjczyków w Unii Europejskiej.

Już wówczas jednak pojawiały się komentarze, że efekt może być odwrotny — czarny przywódca Ameryki, którego korzenie sięgają Kenii, dawnej kolonii brytyjskiej, nie będzie dyktować dumnym synom Albionu, co powinni uczynić.

W każdym razie bezprecedensowe włączenie się amerykańskiego prezydenta w ten — wydawałoby się — tak bardzo europejski problem dowodziło znaczenia, jakie USA wiążą z Unią Europejską⁷.

Opinie Polaków o *Brexicie*

W czerwcowym referendum Brytyjczycy opowiedzieli się za opuszczeniem przez Wielką Brytanię Unii Europejskiej.

Decyzja ta wywołała wiele obaw, tym większych, że wyjście z Unii Europejskiej będzie wydarzeniem bez precedensu.

Niepokój związany z przewidywanym *Brexitem* podziela także duża część Polaków (49%). Pozostali przyjmują decyzję Brytyjczyków bez większych emocji (42%).

Tylko nieliczni (5%) wyrażają zadowolenie z wyniku głosowania. *Brexit* najczęściej budzi obawy:

- osób najlepiej wykształconych (61% badanych z wyższym wykształceniem) i sytuowanych (63% ankietowanych o miesięcznych dochodach *per capita* 2 000 zł i więcej),
- kadry kierowniczej i specjalistów (69%),
- pracowników administracyjno-biurowych (61%).

Stosunkowo dużo zadowolonych z decyzji Brytyjczyków jest natomiast wśród ludzi młodych — do 24. roku życia (13%) oraz uczniów i studentów (14%), choć także wśród nich tego rodzaju reakcje nie są częste.

Niepokój w związku z decyzją Brytyjczyków częściej deklarują badani określający swoje poglądy polityczne jako lewicowe (66%) niż identyfikujący się z prawicą (51%).

W elektoratach zaniepokojenie wyrażają przede wszystkim sympatycy Nowoczesnej i PO, ale także przeważająca część zwolenników PiS i Kukiz'15.

Zdaniem większości badanych wyjście Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej będzie miało niekorzystne skutki dla:

- Polski (69%),
- całej Unii Europejskiej (68%).

Niemal co czwarty ankietowany (24%) obawia się negatywnych następstw *Brexitu* dla siebie i swojej rodziny.

Przekonanie, że opuszczenie Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię będzie miało niekorzystne skutki dla Polski i dla całej Unii Europejskiej przeważa we wszystkich grupach społeczno-demograficznych.

⁷J. Kiwerska, *Brexit z perspektywy Waszyngtonu*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 256, s. 1.

Opinię tę podziela także większość potencjalnych wyborców ugrupowań politycznych cieszących się obecnie największym poparciem społecznym.

O negatywnych następstwach *Brexitu* dla siebie i swoich rodzin stosunkowo najczęściej są przekonani:

- kadra kierownicza i specjaliści (36%),
- średni personel, technicy (35%),
- uczniowie i studenci (35%).

Nieco częściej niż przeciętnie niekorzystnych skutków opuszczenia Unii Europejskiej przez Wielką Brytanię spodziewają się mieszkańcy regionu wschodniego, obejmującego woj.:

- podlaskie,
- lubelskie,
- podkarpackie,
- świętokrzyskie (31%)⁸.

Podsumowanie

Perspektywa *Brexitu* zszokowała opinię publiczną na całym świecie. Realna możliwość odłączenia się Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej wywołała gwałtowny wzrost wartości indeksu niepewności polityki gospodarczej (EPU).

Wysoki poziom niepewności ekonomicznej i finansowej wywołał szereg negatywnych konsekwencji dla brytyjskiej gospodarki.

Przyczynił się do bardzo silnej deprecjacji funta szterlinga. Kurs USD/GBP spadł poniżej poziomów osiągniętych w trakcie:

- ataku spekulacyjnego przeprowadzonego przez George’a Sorosa w 1992 r.,
- inwazji na Irak w 2003 r.,
- kryzysu finansowego w latach 2008–2009.

Wynik referendum miał bezpośredni lub pośredni wpływ także na inne sfery działalności ekonomicznej Wielkiej Brytanii.

Wzrost średniego poziomu cen dóbr i usług konsumpcyjnych oraz spadek tempa wzrostu gospodarczego można wiązać z perspektywą *Brexitu*.

W celu ożywienia gospodarki Wielka Brytania zdecydowała się na wprowadzenie bardziej ekspansywnej polityki monetarnej, tj. obniżyła poziom bazowej stopy procentowej o 25 punktów bazowych oraz rozszerzyła program luzowania ilościowego. Bank podjął te kroki bezpośrednio po 23 czerwca 2016 r.

Poziom aktywności gospodarczej w sektorze wytwórczym uległ jednakże tylko krótkookresowemu obniżeniu w konsekwencji wyniku referendum.

Perspektywa *Brexitu* miała również negatywny wpływ na stan finansów publicznych Wielkiej Brytanii.

⁸B. Roguska, *Reakcje Polaków na wynik brytyjskiego referendum*, (w:) *Komunikaty z badań CBOS nr 105*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2016, s. 1–3.

Wysokość prognozowanego ujemnego salda finansów publicznych w 2017 r. wzrosła pomiędzy czerwcem 2016 r. a lutym 2017 r. o ponad 30%, co również można odbierać jako skutek decyzji Brytyjczyków o wyjściu z Unii Europejskiej⁹.

Unia Europejska zmienia się na naszych oczach, próbuje opanować kilka kryzysów naraz. Powinniśmy jej kibicować i, w miarę naszych możliwości, w proces naprawy się włączyć.

Naszym wspólnym, europejskim problem jest to, że przestaliśmy zauważać wartości, które Unia Europejska daje. Te wartości są prawdziwe, realne.

Zbyt wielu Europejczyków, w tym Polaków, traktuje pokój, istnienie wspólnego rynku, brak kontroli granicznych, możliwość studiowania na dowolnej uczelni w innym kraju jako coś naturalnego, danego raz na zawsze.

Niestety to nie są pewniki. Wojna na Ukrainie powinna była nam uświadomić, że żyjemy w czasach, w których niewyobrażalne staje się realne¹⁰.

Bibliografia

1. Barcz J., *Brexit — w sprawie interpretacji postanowień art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej*, (w:) *Europejski Przegląd Sądowy nr 12*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
2. Czech K., Wielechowski M., *Brexit a sytuacja ekonomiczna Wielkiej Brytanii*, (w:) „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2017, nr 17, zeszyt nr 1.
3. Kiwerska J., *Brexit z perspektywy Waszyngtonu*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 256.
4. Kubera J., *Francja na temat realizacji Brexitu*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 275.
5. Kubera J., *Nie za wszelką cenę? Francuskie opinie na temat możliwości Brexitu*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 247.
6. Morozowski T., *Niemcy wobec Brexitu — „twardy rdzeń” czy „Unia 27”?*, „Biuletyn Instytutu Zachodniego” 2016, nr 257.
7. Roguska B., *Reakcje Polaków na wynik brytyjskiego referendum*, (w:) *Komunikaty z badań CBOS nr 105*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2016.
8. Suwara E., *Wyzwania prawno-proceduralne dla Unii Europejskiej związane z BREXIT-em*, (w:) *Europejski Przegląd Sądowy nr 9*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
9. Wałęsa J., *Obrona Europy po Brexicie*, (w:) J. Wałęsa (red.), *Instytut Idei nr 11. Europa po Brexicie*, Instytut Obywatelski, Warszawa 2016.
10. Węgrzyn J., *Referendum w sprawie wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej*, (w:) O. Hałub, M. Jabłoński, M. Radajewski (red.), *Instytucje demokracji bezpośredniej w praktyce*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2016.

⁹K. Czech, M. Wielechowski, *Brexit a sytuacja ekonomiczna Wielkiej Brytanii*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2017, nr 17, zeszyt nr 1, s. 28–29.

¹⁰J. Wałęsa, *Obrona Europy po Brexicie*, (w:) J. Wałęsa (red.), *Instytut Idei nr 11. Europa po Brexicie*, Instytut Obywatelski, Warszawa 2016, s. 8.

Streszczenie

Celem podjętych badań jest zaprezentowanie reakcji na wynik brytyjskiego referendum w sprawie art. 50 *Traktatu o Unii Europejskiej*. Dla realizacji celu badań koniecznym było pokazanie *Brexitu* z perspektywy Paryża, Berlina i Waszyngtonu. Przedstawiono również opinie Polaków o *Brexicie*.

Słowa kluczowe

brytyjskie referendum, Traktat o Unii Europejskiej

Reactions to the results of the referendum on United Kingdom article 50 of *Treaty on European Union*

Abstract

The aim of the research is to present the reactions to the results of the referendum on United Kingdom article 50 of *Treaty on European Union*. In order to conduct the research it was necessary to depict Brexit from the perspective of Paris, Berlin and Washington. The opinions of the Polish people about Brexit were also presented.

Keywords

United Kingdom referendum, Treaty on European Union

